

Bijzondere waardevermindering van vaste activa

Verlag van een empirisch onderzoek van jaarverslagen 2001 en 2002

Chris Knoops en Jan Huij

SAMENVATTING Indien door omstandigheden of gebeurtenissen de waarde van de vaste activa van een onderneming minder waard zijn dan de boekwaarde, dan dient de onderneming een bijzonder waardeverminderingverlies in zijn jaarrekening te laten zien. Bij een aantal ondernemingen heeft dit geleid tot grote verliezen en zelfs een negatief eigen vermogen. In dit artikel doen wij verslag van een empirisch onderzoek van jaarverslagen over de boekjaren 2001 en 2002. Waardeverminderingverliezen en eventuele terugnemingen hiervan zijn gebaseerd op schattingen en hebben een grote invloed op het resultaat. Inzicht in deze post is voor gebruikers van jaarrekeningen, met name voor (potentiële) aandeelhouders en kredietverschaffers, van groot belang. Ook maatschappelijk ontstaat onrust over de grote afboekingen van de waarde van de onderneming.

1 Inleiding

Vergoossen (2004, p. 261) wijst erop dat de regelgeving op het gebied van de externe financiële verslaggeving van ondernemingen steeds meer evolueert in een richting waarbij balansposten worden gewaardeerd tegen reële waarde. In een dergelijk systeem van fair value accounting worden activa niet meer systematisch afgeschreven, maar vindt in plaats daarvan

periodiek een toetsing plaats, waarin wordt beoordeeld of de boekwaarde de realiseerbare waarde nog wel overschrijdt (de zogenaamde *impairment-test*). Indien de reële waarde (of realiseerbare waarde¹) op balansdatum lager is dan de boekwaarde dient afwaardering plaats te vinden ten laste van de winst- en verliesrekening² naar deze lagere waarde. Dit is grofweg het systeem dat in de verslaggevingsstandaarden in de Verenigde Staten (Financial Accounting Standards Board, 2001b, 2001c) en in de recente herziene standaard van de International Accounting Standards Board (2004a, 2004b) wordt voorgeschreven voor goodwill en immateriële vaste activa met een onbepaalde economische levensduur³. Op vaste activa met een eindige economische levensduur dient systematisch te worden afgeschreven, maar dient tevens, indien omstandigheden of gebeurtenissen daartoe aanleiding geven, een *impairment-test* plaats te vinden.

Op grond van de Nederlandse verslaggevingsregels wordt op immateriële en materiële vaste activa stelselmatig afgeschreven over de economische levensduur⁴ en worden bijzondere waardeverminderingen in aanmerking genomen⁵. Voor financiële vaste activa gelden afzonderlijke regels⁶. De Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving wijden een afzonderlijk hoofdstuk (121) aan bijzondere waardeverminderingen van vaste activa⁷. Op grond van RJ 121.202 dient een onderneming op iedere balansdatum te beoordelen of er aanwijzingen zijn dat een actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn en indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, dient zij de realiseerbare waarde van het actief te schatten.

Volgens de Nederlandse wet (artikel 2:384.1 BW) komt als waarderingsgrondslag in aanmerking de verkrijgings- of vervaardigingsprijs, en voor materiële vaste activa, financiële vaste activa en voorraden tevens de actuele waarde. Bij toepassing van het stelsel van actuele waarde vinden herwaarderingen plaats via de

Drs. C.D. Knoops is universitair docent bij de capaciteitsgroep Accounting & Finance, Faculteit der Economische Wetenschappen, Erasmus Universiteit Rotterdam.
J.H.A. Huij studeert economie en rechten aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en schrijft zijn afstudeerscriptie over dit onderwerp.

herwaarderingsreserve, een onderdeel van het eigen vermogen. Hoofdstuk 121 van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving over 'Bijzondere waardeverminderingen' is zowel van toepassing op vaste activa die gewaardeerd worden tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs als op vaste activa die gewaardeerd worden tegen actuele waarde of netto-vermogenswaarde. De RJ-Richtlijn is niet van toepassing op bepaalde financiële vaste activa waarvoor specifieke bepalingen gelden, zoals financiële instrumenten, personeelsbeloningen en latente belastingvorderingen⁸.

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa komen vaak voor in jaarverslagen van ondernemingen. Dat wordt niet alleen veroorzaakt door de teruglopende economie, maar tevens door aangescherpte wet- en regelgeving (Vergoossen, 2004, p. 261). Tevens bestaan er grote verschillen in regelgeving op dit terrein tussen de Verenigde Staten enerzijds en de International Accounting Standards Board en Nederland anderzijds (zie Eeftink et al., 2002 en Knoops, 2004). Voor een bespreking van de wet- en regelgeving verwijzen wij naar het artikel van Vergoossen (2004) in dit themanummer van het MAB.

In dit artikel wordt verslag gedaan van een empirisch onderzoek naar de verwerkingen van en gegevensverstrekking over waardeverminderingen van vaste activa door Nederlandse ondernemingen.

Achtereenvolgens komen aan de orde: een beschrijving van de onderzochte populatie (paragraaf 2.1), de gegevensverstrekking in de waarderingsgrondslagen (paragraaf 2.2), de omvang van de bijzondere waardeverminderingverliezen (paragraaf 2.3), de verwerking en presentatie in de winst- en verliesrekening en in de toelichting (paragraaf 2.4), specifieke problemen betreffende de verwerking van goodwill en overige immateriële vaste activa (paragraaf 2.5) en de gegevensverstrekking in de toelichting en het bestuursverslag (paragraaf 2.6). Het artikel wordt afgesloten met de belangrijkste bevindingen.

2 Het onderzoek van financiële jaarverslagen

2.1 De onderzoekspopulatie en de onderzochte onderdelen van het financiële jaarverslag

Wij hebben de jaarverslagen 2001 en 2002 onderzocht van ondernemingen die op 31 december van het desbetreffende jaar zijn opgenomen in de AEX en Midkap van de Amsterdamse effectenbeurs. Gezien hun bijzondere aard zijn financiële instellingen buiten beschouwing gelaten. In een aantal gevallen was sprake van een gebroken boekjaar. Van deze ondernemin-

gen is het financiële jaarverslag bestudeerd waarvan het grootste aantal maanden in het kalenderjaar ligt⁹. Dit leidde tot 46 financiële verslagen over 2001 en 45 financiële verslagen over 2002¹⁰.

Van de betrokken ondernemingen is het volledige financiële jaarverslag bestudeerd en is onderzocht of gegevens worden verstrekt over bijzondere waardeverminderingen. Wij hebben gekeken naar de waarderingsgrondslagen, de presentatie in de winst- en verliesrekening en in de toelichting, de gegevensverstrekking in de toelichting en in de overige gegevens¹¹ en de gegevensverstrekking in het bestuursverslag.

Van de 45 (46) ondernemingen in 2002 (2001) boeken 29 (25) een bijzondere waardevermindering van activa. Bij een aantal ondernemingen is de bijzondere waardevermindering aanzienlijk en is deze verantwoordelijk voor een groot gerapporteerd verlies en in een aantal gevallen zelfs een negatief eigen vermogen. In paragraaf 2.3 wordt hierop nader ingegaan.

In 2002 rapporteren vijf ondernemingen (2001: vijf ondernemingen) (mede) op basis van US GAAP. In 2002 rapporteren vier ondernemingen en in 2002 rapporteren vijf ondernemingen (mede) op basis van UK GAAP. Eén onderneming past in beide jaren IAS toe.

2.2 Gegevensverstrekking in de waarderingsgrondslagen

Tabel 1 (p. 284) geeft een overzicht van de gegevensverstrekking over bijzondere waardeverminderingen in de grondslagen voor de bepaling van vermogen en resultaat. Een aantal ondernemingen heeft een afzonderlijke paragraaf of alinea over bijzondere waardeverminderingen van vaste activa, dan wel bijzondere waardeverminderingen van immateriële en materiële vaste activa. Voorts hebben wij gekeken naar de gegevensverstrekking over bijzondere waardeverminderingen bij de verschillende rubrieken: immateriële vaste activa, materiële vaste activa en financiële vaste activa. Bij de financiële vaste activa is een onderscheid gemaakt tussen gegevensverstrekking over deelnemingen waarin de onderneming invloed van betekenis heeft (deze vallen onder RJ 121 en worden over het algemeen gewaardeerd tegen nettovermogenswaarde) en overige financiële vaste activa, zoals deelnemingen waarin de onderneming geen invloed van betekenis heeft, beleggingen, vorderingen, actieve belastinglatenties (deze vallen buiten RJ 121).

In veel gevallen is de gegevensverstrekking beperkt tot enkele woorden, bijvoorbeeld als wordt gesteld dat immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen 'verkrijgingsprijs of lagere realiseerbare waarde' of 'rekening houdend met duurzame waardeverminde-

ringen'. In sommige gevallen wordt uitgebreid ingegaan op de wijze waarop bijzondere waardeverminderingen worden vastgesteld.

Bedacht dient te worden dat een aantal ondernemingen geen bijzondere waardeverminderingen heeft doorgevoerd en uit dien hoofde geen of slechts beperkt gegevens verstrekt in de waarderingsgrondslagen. Voorts zijn er ondernemingen waarbij er gelet op het belang van de desbetreffende activa veel aandacht is

voor bijzondere waardeverminderingen van immateriële vaste activa (zoals uitgevers) en andere ondernemingen waarbij veel aandacht is voor bijzondere waardeverminderingen van materiële vaste activa (bijvoorbeeld industriële ondernemingen). Ondernemingen die geen of nauwelijks immateriële vaste activa hebben, besteden weinig of geen aandacht aan bijzondere waardeverminderingen van immateriële vaste activa.

Tabel 1. Gegevensverstrekking in de waarderingsgrondslagen

	2001 (n = 46)		2002 (n = 45)	
	n	%	n	%
Algemene paragraaf				
Algemene paragraaf over bijzondere waardeverminderingen van vaste activa	10	21,7	16	35,6
Algemene paragraaf over bijzondere waardeverminderingen van IVA en MVA	4	8,7	3	6,7
Geen algemene paragraaf	32	69,6	26	57,8
Totaal	46	100	45	100
Immateriële vaste activa (IVA)				
Uitgebreid	8	17,4	12	26,7
Algemene paragraaf + beperkt	2	4,3	4	8,9
Beperkt	9	19,6	9	20,0
Niets, maar wel algemene paragraaf	10	21,7	11	24,4
Niets	17	37,0	9	20,0
Totaal	46	100	45	100
Materiële vaste activa (MVA)				
Uitgebreid	2	4,3	4	8,9
Algemene paragraaf + beperkt	1	2,2	2	4,4
Beperkt	16	34,8	18	40,0
Niets, maar wel algemene paragraaf	12	26,1	15	33,3
Niets	15	32,6	6	13,3
Totaal	46	100	45	100
Financiële vaste activa (FVA)				
Alle financiële vaste activa worden beoordeeld op (duurzame) waardeverminderingen, of worden gewaardeerd onder aftrek van noodzakelijk geachte voorzieningen	6	13,0	8	17,8
Deelnemingen waarin de onderneming invloed van betekenis heeft worden beoordeeld op (duurzame) waardeverminderingen, of worden gewaardeerd onder aftrek van noodzakelijk geachte voorzieningen	2	4,3	2	4,4
Deelnemingen waarin de onderneming geen invloed van betekenis heeft worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere marktwaarde, of worden gewaardeerd onder aftrek van noodzakelijk geachte voorzieningen	22	47,8	20	44,4
Beleggingen / vorderingen worden gewaardeerd tegen lagere marktwaarde indien van toepassing	3	6,5	4	8,9
Algemene paragraaf + beperkte informatie over eventuele bijzondere waardeverminderingen op deelnemingen waarin de onderneming geen invloed van betekenis heeft, beleggingen, vorderingen, et cetera.	4	8,7	5	11,1
Niets, maar wel algemene paragraaf die ook van toepassing is op FVA	1	2,2	2	4,4
Niets	8	17,4	4	8,9
Totaal	46	100	45	100
Ondernemingen die in de waarderingsgrondslagen niets vermelden over bijzondere waardeverminderingen	4		1	

De Nederlandse wet (artikel 2.387.4 BW) stelt dat bij de waardering van vaste activa rekening wordt gehouden met een vermindering van hun waarde, indien deze duurzaam is. Bij de waardering van financiële vaste activa mag in ieder geval met op de balansdatum opgetreden waardeverminderingen rekening worden gehouden. De wetgever stelt het criterium van duurzaamheid dus niet voor financiële vaste activa. Duurzaamheid wil zeggen dat niet voorzienbaar is dat de waardevermindering zal ophouden te bestaan (RJ 121.104). In navolging van IAS 36 speelt het criterium van duurzaamheid geen rol in RJ-Richtlijn 121. 'Aangezien bij de

bepaling van de bedrijfswaarde een schatting wordt gemaakt van de toekomstige kasstromen over de resterende levensduur, wordt hiermee voldaan aan de eis van duurzaamheid', aldus RJ 121.104.

In tabel 2 wordt aangegeven of al dan niet melding wordt gemaakt van duurzame waardeverminderingen. Opvallend is dat een aantal ondernemingen alleen bij financiële vaste activa spreekt over duurzame waardevermindering.

De gehanteerde methode voor het vaststellen of een bijzondere waardevermindering moet worden verantwoord, alsmede het niveau waarop de berekening van de bijzondere waardevermindering wordt toegepast, is afhankelijk van het gehanteerde verslaggevingsregime. Er zijn belangrijke verschillen tussen IAS 36 en het hierop gebaseerde hoofdstuk van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ 121) enerzijds en de Amerikaanse verslaggevingsstandaarden (SFAS 121, 142 en 144)¹² anderzijds.

Dit betreft in grote lijnen:

- de wijze waarop wordt vastgesteld of daadwerkelijk sprake is van een bijzondere waardevermindering. In de Amerikaanse verslaggevingsstandaarden wordt de som van de niet contant gemaakte toekomstige kasstromen vergeleken met de boekwaarde; indien deze som van de niet contant gemaakte toekomstige kasstromen lager is dan de boekwaarde vindt afwaardering plaats naar reële waarde. In IAS 36 / RJ-Richtlijn 121 wordt de realiseerbare waarde vergeleken met de boekwaarde; indien de realiseerbare waarde lager is dan de boekwaarde vindt afwaardering plaats naar lagere realiseerbare waarde. Vergoossen (2004) en Holterman (2004) gaan in op de wijze waarop de realiseerbare waarde, zijnde de hoogste van opbrengstwaarde en bedrijfswaarde dient te worden bepaald volgens RJ-Richtlijn 121;
- het aggregatieniveau waarop wordt getoetst voor een bijzondere waardevermindering. In de Amerikaanse verslaggevingsstandaarden is dit het niveau van de rapporterende eenheid, hetgeen kan samenvallen met de indeling in segmenten, die wordt gehanteerd in de gesegmenteerde gegevensverstrekking. In IAS 36 / RJ-Richtlijn 121 is dat op het niveau van een individueel actief. Indien de bepaling van een bijzondere waardevermindering niet mogelijk is voor een individueel actief, dient in plaatst daarvan de waarde van de kasstroomgenererende eenheid, waartoe het actief behoort, te worden bepaald (RJ 121.501). Een kasstroomgenererende eenheid is de kleinste identificeerbare groep van activa die kasstromen genereert bij voortgezet gebruik die in grote mate onafhankelijk

Tabel 2. Wordt melding gemaakt van duurzame waardeverminderingen?

	2001 (n = 46)		2002 (n = 45)	
	n	%	n	%
Ja, voor alle activa	4	8,7	5	11,1
Ja, voor IVA en/of MVA	10	21,7	9	20,0
Ja, voor IVA of MVA en voor FVA	3	6,5	3	6,7
Ja, maar alleen voor FVA	8	17,4	7	15,6
Nee	21	45,7	21	46,7
Totaal	46	100	45	100

Tabel 3. Gehanteerde methode

	2001 (n = 46)		2002 (n = 45)	
	n	%	n	%
Methode IAS 36 / RJ 121 (FRS 11): bepaling realiseerbare waarde op niveau kasstroomgenererende eenheden; uitgebreide toelichting	12	26,1	16	35,6
Methode SFAS 121	4	8,7	0	0
Methode SFAS 142	0	0	5	11,1
Geen toelichting op gehanteerde methode: er wordt alleen gemeld dat eventueel wordt afgewaardeerd naar lagere realiseerbare waarde / bedrijfswaarde / opbrengstwaarde	9	19,6	8	17,8
Wel bijzondere waardevermindering, maar er staat niet vermeld hoe deze wordt bepaald	5	10,9	2	4,4
Geen bijzondere waardevermindering en er staat niets over bijzondere waardeverminderingen vermeld*	16	34,8	14	31,1
Totaal	46	100	45	100

* Er zijn in 2001 vijf ondernemingen (in 2002 twee ondernemingen) die wel melding maken van de te hanteren methode, maar die in het betreffende jaar geen bijzondere waardeverminderingen boeken.

Figuur 1. Ahold (2002, p. 102):

De materiële en immateriële vaste activa gehouden door en in gebruik bij de onderneming worden getoetst op bijzondere waardeverminderingen indien er veranderingen in omstandigheden optreden die erop wijzen dat de boekwaarde van de activa lager ligt dan de realiseerbare waarde. Of een bijzondere waardevermindering van activa gehouden door en in gebruik bij de onderneming moet worden verwerkt, wordt bepaald door vergelijking van de boekwaarde en de realiseerbare waarde van een bedrijfsmiddel, waarbij de realiseerbare waarde wordt berekend als de netto-opbrengstwaarde of hogere contante waarde van de verwachte nettokasstroom uit het gebruik van het bedrijfsmiddel en de eventuele verkoop. Ten behoeve van deze analyse worden materiële en immateriële vaste activa samengebracht op het laagste niveau van de aanwezige kasstromen (bijvoorbeeld per winkel), terwijl goodwill wordt gegroepeerd bij en toegerekend aan elke rapporterende eenheid van de onderneming, hetgeen één niveau onder de operationele segmenten is. Indien deze activa worden geacht onderhevig te zijn aan bijzondere waardeverminderingen, wordt de waardevermindering bepaald als het verschil tussen de boekwaarde en de realiseerbare waarde van de activa en ten laste gebracht van het bedrijfsresultaat. De belangrijkste schattingen die worden gemaakt bij het bepalen van de contante waarde van de verwachte nettokasstroom betreffen de keuze voor de juiste discountvoet, de restwaarden van activa en het aantal jaar waarop de schatting van de kasstroom betrekking heeft. Over het algemeen worden materiële en immateriële vaste activa die verkocht gaan worden opgenomen tegen boekwaarde of lagere marktwaarde verminderd met de verkoopkosten.

Figuur 2. Philips (2002, p. 33, 34):

Bij het beoordelen van immateriële en materiële vaste activa op *impairment* hanteert het bestuur in belangrijke mate aannames en schattingen om te bepalen of de niet-contant gemaakte kasstromen die door deze activa worden gegenereerd lager zijn dan hun boekwaarde. Het berekenen van niet-contant gemaakte kasstromen vereist het gebruik van aannames en schattingen die verwerkt zijn in de strategische plannen en langetermijnprognoses van de onderneming. De gegevens die nodig zijn voor het toetsen op *impairment* zijn gebaseerd op inschattingen door het bestuur van toekomstige kasstromen, die op hun beurt uitgaan van aannames over omzetgroeipercentages en winstmarges.

Activa worden afgewaardeerd tot hun reële waarde wanneer de niet-contant gemaakte kasstromen lager zijn dan de boekwaarde van de betreffende activa. De reële waarde van in waarde verminderde activa wordt bepaald op basis van de geschatte kasstromen. Deze kasstromen worden contant gemaakt aan de hand van de gewogen gemiddelde vermogenskostenvoet (Weighted Average Cost of Capital, WACC) voor de betreffende bedrijfssector. In 2002 varieerde de WACC tussen 7,8% en 14,0%. Wijzigingen in aannames en schattingen bij de beoordelingen op *impairment* kunnen leiden tot resultaten die sterk afwijken van de cijfers opgenomen in de jaarrekening.

Tabel 4. Heeft een bijzondere waardevermindering plaatsgevonden?

	2001 (n = 46)		2002 (n = 45)	
	n	%	n	%
Ja, op IVA én op MVA én op FVA	4	8,7	4	8,9
Ja, op IVA én op MVA	3	6,5	8	17,8
Ja, op IVA én op FVA	1	2,2	2	4,4
Ja, op MVA én op FVA	2	4,3	1	2,2
Ja, alleen op IVA	4	8,7	4	8,9
Ja, alleen op MVA	9	19,6	8	17,8
Ja, alleen op FVA	1	2,2	1	2,2
Ja, maar niet duidelijk waarop de waardevermindering betrekking heeft	1	2,2	1	2,2
Nee, geen bijzondere waardeverminderingen	21	45,7	16	35,6
Totaal	46	100	45	100

zijn van kasstromen van andere activa of groepen van activa (RJ 121.106).

Uit tabel 3 (p. 285) blijkt dat een aantal ondernemingen vrij gedetailleerd aangeeft op welke wijze wordt bepaald of sprake is van een bijzondere waardevermindering en op welk aggregatieniveau de bijzondere waardevermindering wordt bepaald. Een voorbeeld daarvan is Ahold (2002) en Philips 2002 (die US GAAP toepast). Zie figuur 1 en 2.

In de Nederlandse RJ-Richtlijn 121.805 wordt geëist dat nadere gegevens worden verstrekt over de realiseerbare waarde. Indien de realiseerbare waarde de opbrengstwaarde is, dan dient te worden aangegeven op welke basis deze is bepaald (bijvoorbeeld onder verwijzing naar een actieve markt); en indien de realiseerbare waarde de bedrijfswaarde is, dan dient de disconteringsvoet /dienen de disconteringsvoeten die zijn gehanteerd te worden vermeld. De eis ten aanzien

Figuur 3. KPN (2002, p. 152):

De Ondernemingskamer oordeelde dat ten aanzien van de bepaling of er een bijzondere waardevermindering had plaatsgevonden op de goodwill of immateriële vaste activa (UMTS-licenties) KPN de som van de verwachte kasstromen niet op een niet-gedisconteerde basis had mogen vergelijken met de boekwaarde van de desbetreffende activa. KPN is het oneens met dit oordeel en is van mening dat er geen bijzondere waardevermindering heeft plaatsgevonden per de acquisitiedatum van E-Plus en de UMTS-licenties en evenmin per 31 december 2000.

van de gehanteerde disconteringsvoet in ook opgenomen in de Amerikaanse en Britse standaarden.

In 2002 vermelden slechts zes ondernemingen (2001: twee ondernemingen) de gehanteerde disconteringsvoet, hetgeen betekent dat op dit punt de meeste ondernemingen (2002: 23 van de 29; 2001: 23 van de 25) die een bijzondere waardevermindering boeken, tekort schieten. Een onderneming die wel melding maakt van de gehanteerde disconteringsvoet is Philips; zie figuur 2.

Het al dan niet disconteren van toekomstige kasstromen bij de bepaling of er sprake is van een bijzondere

waardevermindering is de inzet van een arrest voor de Ondernemingskamer inzake KPN.

KPN heeft in 2001 een bijzondere waardevermindering van € 13.701 miljoen op de goodwill van E-Plus ten laste van het resultaat gebracht. Of er sprake was van een bijzondere waardevermindering is bepaald door de *contante* waarde van de toekomstige kasstromen te vergelijken met de boekwaarde. Per 31 december 2000 oordeelde KPN dat er (nog) geen sprake was van een bijzondere waardevermindering, maar voor de bepaling of sprake was van een bijzondere waardevermindering werden de toekomstige kasstromen toen niet contant gemaakt. Met ingang van het boekjaar 2001 heeft KPN deze methode heroverwogen en wordt

Tabel 5. Ondernemingen met de grootste bijzondere waardeverminderingverliezen in 2001 en 2002 (bedragen in miljoenen euro's, behalve LogicaCMG en CMG), gerangschikt op basis van het bedrag van de totale bijzondere waardevermindering in verhouding tot het balanstotaal aan het begin van het boekjaar.

2001 (bedragen x 1 mln)	Bwv* goodwill	Totale bwv	Netto-resultaat	Bwv goodwill/ boekwaarde goodwill begin jaar	Totale bwv/ balanstotaal begin jaar	Eigen vermogen per 31-12-2001
CMG (in £)	564	564	-596,1	51,9%	45,8%	382,2
KPN	14.113	14.413	-7.495	68,8%	27,0%	12.172
Getronics	930	1.024	-1.040	42,3%	22,9%	535
Laurus	92	286	-442	35,1%	16,7%	-176
UPC	niet bekend	1.834,6	-4.420,5	niet bekend	15,3%	-4.346,4
Koninklijke Numico	415	415	230	16,7%	6,0%	2.189
Koninklijke Philips	niet bekend	873	-2.604	niet bekend	2,3%	19.362
Versatel	-	0,1	-378,6	-	0,004%	-26,7
Koninklijke Ahold	-	-	-	-	-	6.576,7
2002 (bedragen x 1 mln)	Bwv* goodwill	Totale bwv	Netto-resultaat	Bwv goodwill/ boekwaarde goodwill begin jaar	Totale bwv/ balanstotaal begin jaar	Eigen vermogen per 31-12-2002
Koninklijke Numico	1.205	1.792	-1.642	56,5%	27,9%	198
Versatel	231,3	491,5	-694,6	106,1%**	23,9%	509,5
KPN	1.883	9.803	-9.542	33,5%	23,8%	4.780
LogicaCMG (in £)	444,6	444,6	-458,3	53,8%	23,8%	816,4
Getronics	375	376	-409	30,3%	11,5%	124
Koninklijke Philips	19	3.340	-3.206	0,5%	8,5%	14.098
Koninklijke Ahold	1.281	1.424	-1.208	27,9%	5,0%	2.665
UPC	346,3	424,4	-2.243,0	12,0%	5,0%	-6.679,3
Laurus	-	24	-128	-	1,6%	81

* bwv = bijzondere waardevermindering

** De bijzondere waardevermindering van goodwill is hoger dan de boekwaarde per 1 januari. De balanswaarde van de post goodwill is tot nihil teruggebracht.

Tabel 6. Presentatie van bijzondere waardeverminderingen op immateriële en materiële vaste activa

	2001 (n=24)	2002 (n=28)
In winst- en verliesrekening Bijzondere waardeverminderingen als aparte regel onder de bedrijfslasten	3	6
In winst- en verliesrekening aparte regel Waardevermindering goodwill; waardevermindering MVA begrepen in afschrijvingen	0	1
In winst- en verliesrekening aparte regel Afschrijvingen en waardeverminderingen onder bedrijfslasten, uitsplitsing in de toelichting	2	3
In winst- en verliesrekening aparte regel Afschrijvingen en waardeverminderingen onder bedrijfslasten <i>zonder</i> uitsplitsing in de toelichting; de omvang van de waardevermindering is dus niet bekend	1	1
In winst- en verliesrekening aparte regel Afschrijvingen en reorganisatiekosten onder bedrijfslasten, uitsplitsing in de toelichting	3	3
In winst- en verliesrekening aparte regel Afschrijvingen en reorganisatiekosten onder bedrijfslasten <i>zonder</i> uitsplitsing in de toelichting; de omvang van de waardevermindering is dus niet bekend	1	1
In winst- en verliesrekening aparte regel Afschrijvingen en in de toelichting worden deze uitgesplitst in echte afschrijvingen en waardeverminderingen	2	3
In de winst- en verliesrekening staat een post bedrijfslasten; uit uitsplitsing in de toelichting blijkt dat hierin bijzondere waardeverminderingen zijn begrepen	2	2
Er staat niets in de winst- en verliesrekening; bijzondere waardeverminderingen zijn (waarschijnlijk) begrepen onder bedrijfslasten of onder kostprijs van de omzet	3	4
Er staat niets in de winst- en verliesrekening, uit de toelichting blijkt dat bijzondere waardeverminderingen zijn geboekt onder buitengewone resultaten (na belastingen)	5	3
Er staat niets in de winst- en verliesrekening; in toelichting worden bijzondere waardeveranderingen van IVA en MVA samengenomen; omvang bijzondere waardevermindering blijkt niet	2	1

wel uitgegaan van de vergelijking van de contante waarde van de toekomstige kasstromen met de boekwaarde. Zie figuur 3 (p. 286) voor de vermelding hiervan in het jaarverslag van KPN.

2.3 De omvang van bijzondere waardeverminderingen

In tabel 4 (p. 286) wordt aangegeven of daadwerkelijk een bijzondere waardevermindering heeft plaatsgevonden en op welke rubriek(en) de bijzondere waardevermindering betrekking heeft.

De omvang van de bijzondere waardeverminderingen loopt sterk uiteen. Een aantal ondernemingen heeft grote bijzondere waardeverminderingverliezen geboekt. De ondernemingen met de grootste bijzondere waardeverminderingen zijn genoemd in tabel 5 (zie p. 287).

Uit tabel 5 blijkt dat de bijzondere waardeverminderingen bij genoemde ondernemingen mede de oorzaak zijn van grote nettoverliezen en soms zelfs leiden tot een negatief eigen vermogen.

De gemiddelde omvang van de bijzondere waardeverminderingverliezen (gemeten als bijzondere waardeverminderingverlies gedeeld door boekwaarde aan het begin van het jaar) bedraagt voor:

Goodwill 27,7 % in 2001; 27,6% in 2002
 Immateriële vaste activa (inclusief goodwill) 19,7 % in 2001; 22,2% in 2002
 Materiële vaste activa 4,5 % in 2001; 3,5% in 2002
 Financiële vaste activa 21,0 % in 2001; 14,7% in 2002

2.4 Verwerking en presentatie in de winst- en verliesrekening en in de toelichting

In deze paragraaf gaan wij in op de ondernemingen die daadwerkelijk een bijzondere waardevermindering hebben geboekt: in 2001 zijn dat 25 ondernemingen en in 2002 29 ondernemingen.

De presentatie van bijzondere waardeverminderingen in de winst- en verliesrekening en de nadere opsplitsing in de toelichting is zeer divers. In tabel 6 wordt een overzicht gegeven van de wijze waarop ondernemingen bijzondere waardeverminderingen op immateriële vaste activa en materiële vaste activa presenteren. Zowel in 2001 als in 2002 is er één onderneming die alleen een bijzondere waardevermindering boekt op financiële vaste activa. Deze ondernemingen zijn in tabel 6 buiten beschouwing gelaten. De totaalstelling is daarom voor 2001: 24 en voor 2002: 28.

In 2002 boeken vijf ondernemingen (2001: drie) bijzondere waardeverminderingen onder de buiten-

gewone resultaten¹³. Dit is in strijd met RJ-Richtlijn 270.4 die van kracht is voor verslagjaren die aanvangen op of na 1 januari 2003. In de nieuwe RJ-Richtlijn (2002) is het begrip 'buitengewone post' belangrijk ingeperkt, waardoor bijzondere waardeverminderingen (en terugnemingen daarvan) niet meer hieronder begrepen kunnen worden. Bijzondere waardeverminderingen dienen te worden gepresenteerd als onderdeel van het resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening; zij kunnen wel als 'bijzondere post' worden gepresenteerd als onderdeel van het bedrijfsresultaat¹⁴. Indien deze ondernemingen willen voldoen aan RJ 270.4 dan zullen zij in het verslagjaar 2003 de presentatie moeten wijzigen.

De verwerking van bijzondere waardeverminderingen van financiële vaste activa is afhankelijk van de vraag op welke post de bijzondere waardevermindering betrekking heeft. In 2001 en in 2002 treffen wij bij acht ondernemingen bijzondere waardeverminderingen op financiële vaste activa aan (zie tabel 4).

Bijzondere waardeverminderingen op deelnemingen waarin de onderneming invloed van betekenis heeft, worden meestal verwerkt in het Resultaat niet geconsolideerde deelnemingen. Eén onderneming treft in beide jaren een voorziening voor verlies deelnemingen. Waardeveranderingen van overige deelnemingen, effecten en vorderingen worden meestal verwerkt in de Financiële baten en lasten. Eén onderneming (2001) neemt een bijzondere waardevermindering van een actieve belastinglatentie op onder de buitengewone lasten¹⁵. Bij een aantal ondernemingen (2002: twee en 2001: één) was de verwerkingswijze niet duidelijk.

2.5 De verwerking van goodwill en overige immateriële vaste activa

De wet (artikel 2:389.7 BW) staat op het moment dat wij dit artikel schrijven (maart 2004) nog drie methoden toe voor de verwerking van goodwill, die wordt betaald bij een acquisitie, namelijk direct afboeken ten laste van het eigen vermogen; direct afboeken van het resultaat; en activeren en afschrijven¹⁶.

De Raad voor de Jaarverslaggeving schrijft in zijn Richtlijn (500.218) voor dat goodwill dient te worden geactiveerd, gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs verminderd met cumulatieve afschrijvingen en eventuele bijzondere waardeverminderingen. Afschrijving dient te geschieden op basis van de economische levensduur, waarbij de weerlegbare veronderstelling geldt dat deze niet langer is dan 20 jaar (RJ 500.221). De economische levensduur van goodwill is altijd eindig (RJ 500.220). Het is een definitieve richtlijn

vanaf de jaareditie 2000 (november 2000) en de richtlijn is van kracht vanaf 1 januari 2001.

Met ingang van 2001 moet volgens de Nederlandse RJ-Richtlijnen op alle immateriële vaste activa worden afgeschreven (RJ 210.401 en 210.407).

Inmiddels is in de Verenigde Staten SFAS 142 van kracht voor verslagjaren die aanvangen op of na 1 januari 2002, en daarin wordt voorgeschreven dat op goodwill en op immateriële vaste activa met een onbepaalde economische levensduur niet meer wordt afgeschreven, maar dat jaarlijks een impairment-test wordt toegepast, dat is een toetsing op eventuele waardevermindering. De International Accounting Standards Board heeft deze benadering overgenomen¹⁷.

Dit leidt tot de situatie dat in 2001 (en 2002) veel Nederlandse ondernemingen overgaan op het stelsel van activeren en afschrijven van betaalde goodwill, terwijl ondernemingen die US GAAP toepassen overstappen op het stelsel 'activeren en jaarlijkse impairment-test'.

Van de door ons onderzochte populatie gaan in 2001 17 ondernemingen en in 2002 gaat één onderneming over van het stelsel 'direct afboeken van het eigen vermogen' op het stelsel 'activeren en afschrijven' van goodwill. In 2001 blijken nog twee ondernemingen (Imtech en Heineken) en in 2002 blijkt nog één onderneming (Heineken¹⁸) goodwill direct af te boeken van het eigen vermogen. Eén onderneming (Nedlloyd) heeft in beide jaren geen goodwill en meldt niets over de verwerkingswijze.

Vijf ondernemingen gaan in 2002 over op het stelsel 'activeren en jaarlijkse impairment-test'.

Vóór het van kracht worden van SFAS 142 was het met name in de Verenigde Staten gebruikelijk om afschrijvingstermijnen voor goodwill te hanteren van maximaal 40 jaar.

Hau en Knoops (2003) laten zien dat meer ondernemingen zich conformeren aan IAS 22 / RJ-Richtlijn 500 waarin een maximale (zij het weerlegbare) termijn van 20 jaar wordt gesteld. Bijna alle ondernemingen die goodwill en overige immateriële vaste activa afschrijven over de economische levensduur hanteren een maximum van 20 jaar of korter. Opvallend is dan ook een schattingswijziging die Reed Elsevier (2001, p. 26) heeft doorgevoerd¹⁹. Deze onderneming heeft in 2001 de economische levensduur van goodwill en overige immateriële vaste activa verworven bij acquisities herzien, en gaat uit van een maximale economische levensduur van 40 jaar (voor 31 december 2000 was dat maximaal 20 jaar). Bij Wolters Kluwer (2001, p. 72) zien we juist een tegengestelde schattingswijziging (van maximaal 40 jaar naar maximaal 20 jaar).

2.6 Gegevensverstrekking in de toelichting en in het bestuursverslag

In de toelichting kunnen gegevens worden verstrekt over bijzondere waardeverminderingen in de mutatieoverzichten van immateriële vaste activa, materiële vaste activa en financiële vaste activa, alsmede bij de toelichting op bedrijfslasten, financiële baten en lasten, resultaat deelnemingen en buitengewone resultaten na belastingen. In de genoemde mutatieoverzichten komen de waardemutaties van de verschillende posten tot uitdrukking.

In 2002 hebben 18 (2001: 12) ondernemingen een bijzondere waardevermindering op immateriële vaste activa geboekt. In 2002 komt dat bij 13 (2001: zeven) ondernemingen tot uitdrukking in een afzonderlijke regel in het mutatieoverzicht, zodat duidelijk de omvang van de bijzondere waardevermindering per post (opgenomen in de kolommen) wordt getoond. De overige ondernemingen geven een totaalbedrag voor afschrijvingen en waardeverminderingen of vermelden in de tekst onder het mutatieoverzicht op welke posten de waardeverminderingen (voornamelijk) betrekking hebben. In 2001 hebben drie ondernemingen schattingswijzigingen van de afschrijvingsstermijn van immateriële vaste activa toegepast. In 2002 hebben wij geen meldingen hierover aangetroffen.

In 2002 hebben 21 (2001: 18) ondernemingen een bijzondere waardevermindering op materiële vaste activa geboekt. In 2002 komt dat bij elf (2001: tien) ondernemingen tot uitdrukking in een afzonderlijke

regel in het mutatieoverzicht, zodat duidelijk de omvang van de bijzondere waardevermindering per post (opgenomen in de kolommen) wordt getoond. De overige ondernemingen geven een totaalbedrag voor afschrijvingen en waardeverminderingen of vermelden in de tekst onder het mutatieoverzicht op welke posten de waardeverminderingen (voornamelijk) betrekking hebben. In 2001 maakt één (2002: nul) onderneming melding van een schattingswijziging van de afschrijvingstermijn van materiële vaste activa. De onderneming dient op iedere balansdatum te beoordelen of er enige indicatie is dat een in eerdere jaren verantwoord bijzonder waardeverminderingverlies heeft opgehouden te bestaan of is verminderd (RJ 121.601). Het bedrag van eventuele terugnemingen dient afzonderlijk te worden gepresenteerd (RJ 121.801). Wij zijn in de financiële verslagen 2002 slechts drie keer (in 2001 één keer) iets tegengekomen dat zou kunnen duiden op een terugneming. Ofwel er is geen sprake van terugnemingen, ofwel deze zijn niet materieel, ofwel deze worden, in strijd met de RJ-Richtlijn, gesaldeerd met bijzondere waardeverminderingverliezen.

In de regelgeving worden voorts eisen gesteld aan de additionele gegevensverstrekking ten aanzien van bijzondere waardeverminderingen, zoals de bijzondere waardeverminderingen per segment (RJ. 121.804), de belangrijkste gebeurtenissen of omstandigheden die hebben geleid tot de verantwoording of terugneming van het bijzonder waardeverminderingverlies (RJ 121.805a); de aard van het actief, dan wel een beschrij-

Tabel 7. Gegevensverstrekking in de toelichting en in het bestuursverslag

	2001 (n = 25)		2002 (n = 29)	
	n	%	n	%
Het bedrag van de bijzondere waardevermindering wordt vermeld per primair segment (RJ 121.804)	6	24	9	31,0
Er wordt ingegaan op de belangrijkste gebeurtenissen of omstandigheden die tot de bijzondere waardevermindering hebben geleid (RJ 121.805a)	13	52	20	70,0
Er wordt vermeld wat de aard is van het actief, dan wel er wordt een beschrijving gegeven van de kasstroomgenererende eenheid (c.q. rapporterende eenheid) waarop de waardevermindering betrekking heeft (RJ 121.805 c en d)	18	72	21	72,4
In het bestuursverslag wordt bij de bespreking van de lopende gang van zaken ingegaan op bijzondere waardeverminderingen	22	88	29	100
In het bestuursverslag wordt bij de bespreking van de resultaten van de verschillende divisies / segmenten ingegaan op bijzondere waardeverminderingen	2	8	7	24,1
Er wordt melding gemaakt van toekomstige verwachtingen die betrekking hebben op bijzondere waardeverminderingen*	9	36	3	10,3
Er wordt vermeld of er bij de bepaling van het bijzondere waardeverminderingverlies of de terugneming daarvan gebruik is gemaakt van externe deskundigen	1	4	5	17,2

* In 2001 gaat het hier vooral om ondernemingen die aangeven wat de gevolgen zullen zijn van de invoering van de Amerikaanse standaarden SAFS 142 en SFAS 144.

ving van de kasstroomgenererende eenheid waarop de bijzondere waardevermindering betrekking heeft (RJ 121.805c en d). De eisen ten aanzien van de vermelding of de opbrengstwaarde dan wel de bedrijfswaarde van toepassing is, en de bij de hantering van de bedrijfswaarde gebruikte disconteringsvoet, hebben wij besproken in paragraaf 2.2.

De gegevens van RJ 121.805 hoeven alleen te worden verstrekt indien een bijzonder waardeverminderingverlies voor een individueel actief of een kasstroomgenererende eenheid is verantwoord, of de terugneming hiervan, van materieel belang is voor de jaarrekening van de onderneming als geheel. Indien dit niet het geval is dan dienen in ieder geval beperktere gegevens te worden verstrekt indien de bijzondere waardeverminderingverliezen (of terugnemingen hiervan) in totaliteit van materieel belang zijn.

In tabel 7 wordt ingegaan op de gegevens die wel werden verstrekt in de toelichting en in het bestuursverslag door ondernemingen die daadwerkelijk bijzondere waardeverminderingverliezen opnemen.

De eerste drie in de tabel genoemde informatie-elementen zijn gebaseerd op stellige uitspraken in RJ-Richtlijn 121. Deze gegevens dienen te worden verstrekt indien van materieel belang voor de jaarrekening als geheel. Wij menen dat deze gegevens ten onrechte niet worden verstrekt, omdat gelet op de omvang van de bijzondere waardeverminderingverliezen deze bijna altijd materieel zijn.

3 Samenvatting en conclusies

In de door ons onderzochte financiële verslagen over de jaren 2001 en 2002 komen bij een aantal ondernemingen omvangrijke bijzondere waardeverminderingverliezen voor. Deze zijn gebaseerd op schattingen door de onderneming (in een beperkt aantal gevallen mede door externe deskundigen). Door de subjectieve elementen in de bepaling van de omvang van bijzondere waardevermindering is een goede gegevensverstrekking van essentieel belang. Met name zijn van belang:

- de gebruikte methode voor het bepalen van de realiseerbare waarde en de gehanteerde veronderstellingen;
- of de realiseerbare waarde de opbrengstwaarde, dan wel de bedrijfswaarde is;
- de bij de bepaling van de bedrijfswaarde gehanteerde disconteringsvoet(en);
- de gebeurtenissen of omstandigheden die hebben geleid tot de bijzondere waardeverminderingen;
- de activa, de rapporterende eenheden, de segmenten waarop de waardevermindering betrekking heeft.

Uit ons empirisch onderzoek blijkt dat op deze punten de gegevensverstrekking tekortschiet.

Een aantal ondernemingen laat de omvang van de bijzondere waardeverminderingen niet zien doordat deze samen worden genomen met afschrijvingen of herstructureringskosten en niet nader worden uitgesplitst. Uit mutatieoverzichten voor immateriële en materiële vaste activa blijkt lang niet altijd de omvang van de bijzondere waardeverminderingverliezen per post waarop deze betrekking heeft. Over eventuele terugnemingen van bijzondere waardeverminderingen hebben wij nauwelijks gegevens kunnen vinden. Misschien kwamen deze ook nauwelijks voor.

Duidelijk is dat indien eenmaal een bijzondere waardevermindering is geboekt, de druk op het resultaat door middel van afschrijvingen lager is. De omvang van de bijzondere waardeverminderingverliezen in relatie tot de resulterende nettowinst doet vermoeden dat een aantal ondernemingen 'schoon schip' maakt; een techniek die in de earnings management-literatuur bekend staat als 'big bath'-accounting. In de toekomst kunnen dan betere resultaten worden getoond door de lagere afschrijvingslasten en zelfs door terugnemingen die als bate in de winst- en verliesrekening terechtkomen. Een grotere mate van transparantie is absoluut noodzakelijk. ■

Literatuur:

- Eeftink, E., C.D. Knoops en R.G.A. Vergoossen, (2002), Goodwill en de 'impairment'-toets, in: J.B. Backhuijs, G.M.H. Mertens en R.G.A. Vergoossen (redactie), *Het jaar 2001 verslagen. Onderzoek jaarverslaggeving Nederlandse ondernemingen*, Kluwer, Koninklijk NIVRA, NIVRA-geschriften 72, Deventer, 2002, pp. 15-52.
- Financial Accounting Standards Board, (2001a), *SFAS No. 141: Business Combinations*.
- Financial Accounting Standards Board, (2001b), *SFAS No. 142: Goodwill and Other Intangibles Assets*.
- Financial Accounting Standards Board, (2001c), *SFAS No. 144: Accounting for the Impairment or Disposal of Long-Lived Assets*.
- Hau, T. en C.D. Knoops, (2003), De verwerking van goodwill in de jaarrekening: hoe gaan ondernemingen en accountantskantoren om met verschillen tussen wet en RJ-Richtlijnen?, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 77, nr. 6, pp. 261-269.
- Holterman, W.G.M., (2004), Waardebepaling in het kader van de goodwill impairment-test, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 78, nr. 6, pp. 269-276.
- Hoogendoorn, M.N., (2002), Goodwill: afschrijven of niet afschrijven?, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 76, nr.1/ 2, pp. 18-23.
- International Accounting Standards Board, (2002), *Exposure draft ED 3: Business Combinations*.
- International Accounting Standards Board, (2004a), *International Financial Reporting Standards IFRS 3: Business combinations*.
- International Accounting Standards Board, (2004b), *International*

Accounting Standards IAS 36 Impairment of assets and IAS 38 Intangible assets (revised March 2004).

Knoops, C.D., (2004), Bijzondere waardeverminderingen: mogelijkheden tot resultaatsturing?, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfs-economie*, jg. 78, nr.1/2, pp. 2-4.

Krens, F., (2003), Waardevermindering van geactiveerde goodwill, in: M.N. Hoogendoorn, J.C.A. Gortemaker, E.A. de Knecht, H.C. Kocks en Chr. De Kruis (redactie), *Maatschappelijk aanvaardbaar*, opstellenbundel aangeboden aan Prof. Dr. A. J. Bindenga, Kluwer, Deventer, pp. 109-120.

Raad voor de jaarverslaggeving, (2003), *Richtlijnen voor de jaarverslag-geving, jaareditie 2003*, Kluwer, Deventer.

Tweede Kamer, Wijziging van boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het gebruik van internationale jaarrekeningstandaarden, vergaderjaar 2001-2002, nummer 28 220.

Vergoossen, R.G.A., (2004), Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa in de regelgeving, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfs-economie*, jg. 78, nr. 6, pp. 261-268.

Noten

- 1 In de Amerikaanse FASB-standaard SFAS 144 wordt gesproken over fair value (= reële waarde); de standaard van de International Accounting Standards Board IAS 36, en de herziene IAS 36 (revised) van maart 2004 spreekt over realiseerbare waarde. De realiseerbare waarde is de hoogste van de bedrijfswaarde en de opbrengstwaarde. IAS 36 is aangepast in het kader van het business combinations project van de IASB (zie de exposure draft ED 3).
- 2 Bij toepassing van de waarderingsgrondslag actuele waarde wordt de waardevermindering aan de herwaarderingsrekening onttrokken (voor zover deze een positief saldo heeft). Zie artikel 2:390.3 BW.
- 3 Zie Hoogendoorn (2002) en Krens (2003) voor een schets van de achtergronden. In Eeftink et al. (2002) en in Vergoossen (2004) wordt ingegaan op de wet- en regelgeving.
- 4 Zie voor immateriële vaste activa artikel 2:365 BW, 2:386 BW en RJ 210.4 en voor materiële vaste activa artikel 2:366 BW, artikel 2: 386 BW en RJ 212.2. Voor vastgoedbeleggingen gelden afzonderlijke regels, zie RJ 213.
- 5 Artikel 2:387.4 en 2:387.5 BW, RJ 210.304 en RJ 212.223.
- 6 Zie artikel 2:367 BW, artikel 2:387 lid 4 BW, artikel 2:389 en RJ 214.
- 7 De Richtlijn 121 (RJ 121) van de Raad voor de Jaarverslaggeving is grotendeels gebaseerd op IAS 36. De herziene IAS 36 (maart 2004) is (nog) niet in de RJ-Richtlijnen geïmplementeerd.
- 8 RJ 121.102.
- 9 Dat betekent dat een jaarverslag met een boekjaar dat eindigt op 30 september 2001 (2002) is opgenomen in de populatie van 2001 (2002) en een jaarverslag met een boekjaar dat eindigt op 31 maart 2002 (2003) is opgenomen in de populatie van 2001 (2002).
- 10 Logica en CMG zijn als afzonderlijke ondernemingen opgenomen in de populatie 2001; in 2002 is LogicaCMG opgenomen.
- 11 De zogenaamde 'Overige gegevens' dienen op grond van artikel 2:392 BW aan de jaarrekening en het jaarverslag te worden toegevoegd. Hierin dient naast de accountantsverklaring, statutaire regelingen, en dergelijke ook informatie te worden verstrekt over gebeurtenissen na balansdatum met belangrijke financiële gevolgen.
- 12 Over het jaar 2001 was SFAS 121 van kracht; de standaarden SFAS 142

en 144 zijn voor het eerst van kracht voor het verslagjaar 2002. Zie Vergoossen (2004, dit themanummer).

- 13 Hierin is niet begrepen CMG (2001) en LogicaCMG (2002) die in de winst- en verliesrekening een aparte kolom opnemen voor 'buitengewone baten en lasten'. Deze 'buitengewone baten en lasten' worden echter wel begrepen in het Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening. In de Engelstalige jaarrekening staat de term 'exceptional items' en dat had vertaald moeten worden met 'bijzondere baten en lasten'. CMG (2001) en LogicaCMG (2002) hanteren UK GAAP.
- 14 Zie RJ 270.4 voor de definiëring van deze termen.
- 15 Dit is vanaf verslagjaren die aanvangen na 1 januari 2003 volgens RJ 270.4 niet meer toegestaan.
- 16 Nog steeds ligt er bij de Tweede Kamer een wetsvoorstel (28 220) waarin onder andere wordt voorgesteld om artikel 2:389 lid 7 BW zodanig aan te passen dat nog slechts één methode voor de verwerking van goodwill is toegestaan, namelijk activeren en systematisch afschrijven.
- 17 In december 2002 publiceerde de IASB voorstellen voor wijziging van de verwerking van fusies en overnames die voor en groot deel gebaseerd zijn op de Amerikaanse standaarden. In maart 2004 werd IFRS 3 gepubliceerd (IASB, 2004a)
- 18 Heineken is in het boekjaar 2003 overgegaan op activeren en afschrijven van gekochte goodwill.
- 19 Zie Hau en Knoops (2003). Deze handelwijze heeft een grote invloed op het nettoresultaat. De Stichting Onderzoek Bedrijfsinformatie (SOBI) heeft een jaarrekeningprocedure aangespannen tegen Reed Elsevier in verband met deze handelwijze.